

ε-Δημοσίευση

Το επιστημονικό περιοδικό
του Συνδέσμου Φιλολόγων
Αιτωλοακαρνανίας

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΕΜΒΕΛΕΙΑΣ

ΓΕΩΜΗΤΡΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ - ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2022 ΤΕΥΧΟΣ 2

«Προσφυγές του '22 στο Αργείο»

Ιστορία – Λογοτεχνία

Ιωάννης Ειθίμιος
Κατσούλης Παναγιώτης Α.
Γιαντής Ηλίας (Αίνας)
Ζώνιος Βασίλειος Α
Χασιώτη Μαρία
Σάββη Ελισσάβητ
Τζάμιοι Αικατερίνη
Κωνσταντίνου Κωνσταντίνος Α

Παιδαγωγικά – Ειδική Αγωγή

Ρίζου Βασιλική
Μπατζιάς Σπυρίδων - Μπ...
Νίκου Ελένη Ε.

Ιρ. Αζηγιάννης Ιωάννης - Γεωργακοπούλου Άννα
Πουγαρίδης Στέφανος
Κουσκουλή Ελεγγία
Κόνιαρη Ασημίτρα - Ραφαήλης Γεώργιος
Καζαμάρη Βασιλική
Ποζιζού Ελένη
Σοτηρίου Βασιλική
Βαζούκη Ελευθερία - Βεζούδα Ασηπρινή
Μεϊντάση Αθανασία, Ελεγγίσι Μαρία,
Βησσαράκου Ελεγγία
Νικόλαος Μ. Μπρούτας
Γεωργοίτσα Ελεγγία
Συριακίση Σοφία

Ε-Δημοσίευση

Η e-Δημοσίευση είναι διαθεματικό Επιστημονικό Περιοδικό Πανελλαδικής εμβέλειας με κριτές που εκδίδεται με πρωτοβουλία του Συνδέσμου Φιλολόγων Αιτωλοακαρνανίας σε συνεργασία με τις εκδόσεις *Γράμμα*.

Έμβλημα

Επιλέχθηκε η γυναικεία πολεμική μορφή από την Αιτωλία που αντί του αετού τής Νίκης κρατάει την κουκουβάγια, το σύμβολο της Σοφίας. Η εκδοχή φιλοτεχνήθηκε από τον εικαστικό Νίκο Ντούμα.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

και υπεύθυνος κατά Νόμον: **Σαπλαούρας Σταύρος**

Διεύθυνση επικοινωνίας:

Σύνδεσμος Φιλολόγων Αιτωλοακαρνανίας, Μακρυγιάννη 3, 30100, Αγρίνιο

e-mail: filologoiagrinio@gmail.com

© 2022 Εκδόσεις ΓΡΑΜΜΑ

ISSN: 2732-9968

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Γεροπόντα Βασιλική (Βαλίνα), *Επίκουρη Καθηγήτρια στον Πολεοδομικό Σχεδιασμό και Νέες Τεχνολογίες στο Πολυτεχνείο Κρήτης - Κωτόπουλος Η. Τριαντάφυλλος*, *Καθηγητής Δημιουργικής Γραφής και Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Διευθυντής και Επιστημονικός Υπεύθυνος του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Δημιουργική Γραφή» του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. - Λεμονίδου Έλλη*, *Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Νεώτερης και Σύγχρονης Ελληνικής και Ευρωπαϊκής Ιστορίας στο Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών. - Μισουρίδου Ευδοκία*, *BA, MSc, Διδάκτωρ Παν/μίου Μάντσεστερ Η.Β. Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στη Νοσηλευτική Ψυχικής Υγείας, Τμήμα Νοσηλευτικής ΣΕΥΠ. Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής. - Παλιούρα Μίρκα*, *Επίκουρη Καθηγήτρια Ιστορίας Νεότερης και Σύγχρονης Τέχνης, Ιόνιο Πανεπιστήμιο. - Πατρώνης Βασίλης*, *Καθηγητής του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πατρών. - Σούλης Σπυρίδων*, *Καθηγητής Ειδικής Αγωγής Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*

ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

Υφαντής Ηλίας (Λίνος), Αδάμης Ευθύμιος, Ζήβα Μαντώ, Πατσέας Σταύρος,
Θανέλλα Βάσω, Αθανασοπούλου Έλλη, Σάρρα Μαρία

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ, ΣΥΝΤΑΞΗΣ, ΕΚΔΟΣΗΣ

Δώνη Ελένη, Δουργούνουγλου Αντώνιος, Ζήβα Μαντώ, Πολύζου Ελένη,
Τερνιώτης Χρήστος, Χρούτας Αλέξανδρος

ΕΤΗΣΙΕΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Φυσικά Πρόσωπα : 50 ΕΥΡΩ / Νομικά Πρόσωπα : 50 ΕΥΡΩ

Επιμέλεια σελιδοποίησης: Σαπλαούρας Σταύρος

Κ. Πετροπούλου 6 & Λ. Βύρωνα, Μεσολόγγι - Τηλ.: 2631023311

e-mail: alfabook@otenet.gr

Η Συντακτική Επιτροπή διατηρεί περιορισμένο δικαίωμα ορθογραφικών κυρίως επεμβάσεων στα κείμενα των συνεργατών.

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή με οποιονδήποτε τρόπο (φωτοτυπίες, εκτύπωση, μικροφίλμ ή άλλες μηχανικές και ηλεκτρονικές μέθοδοι) μέρους ή όλου του τεύχους χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη και της εκδοτικής ομάδας.

Εισαγωγικό σημείωμα	5
<i>Ιστορία – Λογοτεχνία</i>	
<i>Αδάμης Ευθύμιος,.....</i>	8
<i>Το Αγρίνιο στα κρίσιμα χρόνια του Μεσοπολέμου</i>	
<i>Κατσούλης Παναγιώτης Α.</i>	22
<i>Το Μικρασιάτικο προσφυγικό στοιχείο στην περιοχή του Μεσολογγίου</i>	
<i>Υφαντής Ηλίας (Λίνος)</i>	31
<i>Η ονοματοδοσία των οδών του Καρπενησίου επί δικτατορίας.</i>	
<i>Ενδεικτικά παραδείγματα, συγκριτική προσέγγιση με την αντίστοιχη του Αγρινίου.</i>	
<i>Το παράδειγμα της οδού Καρπενησίου στο Αγρίνιο.</i>	
<i>Ζώνιος Βασίλειος Δ.....</i>	37
<i>Η εισαγωγή της τοπικής ιστορίας των Ιωαννίνων στην εκπαιδευτική πράξη μέσω της Μουσειακής προσέγγισης</i>	
<i>Χασιώτη Μαρία.....</i>	47
<i>Δημήτριος Μεσθενέας: Ο “άγνωστος” Θεσσαλονικίος τυπογράφος των «Ελληνικών Χρονικών», που σκοτώθηκε κατά την Εξοδο.</i>	
<i>Σάρδη Ελισσάβητ.....</i>	65
<i>Οι γυναικείες μορφές στο μυθιστόρημα του Στρ. Μυριβήλη «Η ζωή εν τάφω».</i>	
<i>Τζάμου Αικατερίνη.....</i>	76
<i>Η Τραπεζούντα του Δημήτρη Ψαθά</i>	
<i>Κωνσταντίνου Κωνσταντίνος Ν.....</i>	90
<i>Τελευταία απόστροφος.</i>	
<i>Παιδαγωγικά – Ειδική Αγωγή</i>	
<i>Ρίζου Βασιλική.....</i>	101
<i>«Αξιολόγηση λεξιλογικής γνώσης μαθητών με τη χρήση του ψυχομετρικού εργαλείου ΛΟΓΟΜΕΤΡΟ»</i>	
<i>Μπαλτάς Σπυρίδων - Μπαλτά Βασιλική.....</i>	111
<i>«Διαφοροποιημένη διδασκαλία στη σχολική τάξη»</i>	
<i>Νίκου Ελένη Ε.....</i>	123
<i>Προϋποθέσεις για την επίτευξη Διαπολιτισμικής Κουλτούρας.</i>	
<i>Η συνδρομή του Εκπαιδευτικού και της Διευθυντικής ομάδας.</i>	
<i>Δρ. Δεληγιάννης Ιωάννης - Γεωργακοπούλου Άννα</i>	141
<i>Προβλήματα ταυτότητας και ετερότητας.</i>	
<i>Προσφυγικές ροές στον εκπαιδευτικό Μηχανισμό.</i>	
<i>Πουγαρίδης Στέφανος</i>	157
<i>Συγκρουσιακό κλίμα στις σχολικές μονάδες:</i>	

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

Τελευταίος απόστροφος

Κωνσταντίνου Κωνσταντίνος Ν.*

Περίληψη

Η «Τελευταία απόστροφος» είναι ένας μικρός γυναικείος θεατρικός μονόλογος του Μάριου Λεβέντη (ΜΛ). Η Μαργαρίτα (Μ) -μια γυναίκα πρώην υπάλληλος σε ταξιδιωτικό γραφείο και με τον αγαπημένο της ίσως για πάντα μακριά- το βράδυ της Πρωτοχρονιάς κάλεσε κόσμο στο σπίτι της για το ρεβεγιόν. Παρά τις μεγάλες της προσδοκίες όμως, κανείς δεν εμφανίστηκε. Αυτό είναι το έναυσμα για να ριχτεί σε έναν εσωτερικό διάλογο-μονόλογο με τον εαυτό της. Η ηρωίδα αντί να κατηγορεί τους προσκεκλημένους βρίσκει τρόπους να τους δικαιολογεί για την απουσία τους, με την αγαπητική ματιά της στην τραυματισμένη και μοναχική για τους ανθρώπους εποχή. Ύστερα στρέφεται προς τις ευθύνες του εαυτού της και αναπολεί τη ζωή της, για να βαδίσει τελικά την οδό της κάθαρσης που περνά από διάφορα στάδια. Με ενέσεις αυτοελέγχου και παρελθοντικών αναδρομών ερμηνεύει την απουσία των άλλων. Υποκύπτοντας στην ανάγκη του εσωτερικού ταξιδιού νιώθει το αίσθημα του κενού και της κωμωδίας, για να αποκαλυφθεί στο τέλος διάπλατα με τον έρωτά της που έφυγε και δεν ξαναγύρισε. Η απόφαση για μια νέα αρχή είναι πλέον για την ηρωίδα μονόδρομος.

Λέξεις κλειδιά: αγάπη, απόστροφος, μοναξιά, ρεβεγιόν, ταξίδι

Εισαγωγή

Ο ΜΛ γεννήθηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης το 1997. Παρουσιάστηκε στα γράμματα το 2015 και έκτοτε συνεχίζει να μας φιλοδωρεί εκδοτικά με έναν τίτλο κάθε χρόνο. Στήλες πολιτισμού και δημοσιογραφίας φιλοξενούν δοκίμια της φιλοσοφικής και πολιτικής γραφής του, ενώ έχει συμπεριληφθεί σε ποιητικές ανθολογίες. Το βιβλίο του ΜΛ «Τελευταία απόστροφος» είναι ένας μικρός γυναικείος θεατρικός μονόλογος τριάντα επτά μικρών σελίδων. Με έναν πολύ πρόχειρο υπολογισμό εκτείνεται, ας πούμε, σε 5000 περίπου λέξεις. Είχα την τύχη να το παρουσιάσω το Νοέμβριο του 2017 στο κοινό του Ηρακλείου της Κρήτης.

Γνώρισα τον Μάριο πριν από εννέα χρόνια, όταν ήταν μαθητής στο 5^ο Γενικό

* Κωνσταντίνος Ν. Κωνσταντίνος. Φιλόλογος PhD, Διευθυντής του 2ου Γενικού Λυκείου Ηρακλείου Κρήτης. kkekostas@gmail.com

Λύκειο Ηρακλείου και εγώ εκεί διευθυντής. Από το λεξιλόγιο που χρησιμοποιούσε, από την ίδια τη σκέψη και την ευγένεια της παρουσίας του, από τον επιτονισμό στην ομιλία του, δεν χρειαζόταν και πολύ για να καταλάβει κανείς γρήγορα ότι μπροστά του είχε έναν άνθρωπο που ξεχώριζε από τους υπόλοιπους συμμαθητές του, ένα παιδί που έδινε στη ροή του λόγου του ένα νέο και συναρπαστικό περιεχόμενο στις γλωσσικές προσδοκίες του προσεκτικού ακροατή. Πάντα έμενα με την εντύπωση ότι έλεγε πολύ περισσότερα από όσα μπορούσα να καταλάβω. Μας δόθηκε η ευκαιρία να συνομιλήσουμε στο γραφείο μου πολλές φορές. Ο Μάριος έδειχνε παντού και για τα πάντα συγκινητική ευαισθησία, με αξιοθαύμαστη συνείδηση για το ευρύτερο πεδίο της ζωής.

Η ιστορία και το σκηνικό

Είναι παραμονή Πρωτοχρονιάς. Η Μ κάπου στην Αθήνα, πρώην υπάλληλος ταξιδιωτικού γραφείου με ταξιδιάρικη ψυχή, όπως ο συγγραφέας αναφέρει στην αρχή του έργου, έχει κάνει τις ετοιμασίες της και περιμένει την παρέα της για να γιορτάσει τον ερχομό της νέας χρονιάς. Και περιμένει. Μάταια όμως περιμένει. Κανείς δεν εμφανίζεται. Εκ των πραγμάτων, υποχρεώνεται έτσι να αρχίσει έναν βαθύ και εξομολογητικό διαλογικό μονόλογο με τον μοναδικό δεύτερο παρόντα επί σκηνής, τον ίδιο τον εαυτό της δηλαδή. Το ρεβεγιόν της Πρωτοχρονιάς θα είναι με τον ίδιο τον εαυτό της.

Να εστιάσουμε στο σκηνικό. Είναι, άλλωστε, θαυμαστός ο τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας έχει βιώσει την κάθε λεπτομέρεια, αφήνοντας το καράβι της σκέψης και της φαντασίας του έτοιμο να σαλπάρει. Επί παντός καιρού. Το σκηνικό έχει ως εξής, όπως το παρουσιάζει ο ίδιος (Λεβέντης, 2017): «Η σκηνή μοιάζει με καράβι. Ένα σπίτι που έχει τα βασικά χαρακτηριστικά ενός караβιού. Στα παράθυρα αντανakλά κινούμενη θάλασσα, ενώ στην αριστερή μεριά του χώρου υπάρχει μια πυξίδα κι ένα ρολόι με λατινικούς αριθμούς. Οι κουρτίνες των παραθυριών μοιάζουν με караβόπανα. Κι ένας καναπές σε ρόλο καταστρώματος, όπου πάνω είναι ακουμπισμένη μια στολή καπετάνιου. Το σανίδι είναι γεμάτο από άμμο και στη δεξιά μεριά υπάρχει ένα αναμμένο κερί. Πιο πέρα ένα πικάπ και μια ανοιχτή βαλίτσα μισογεμάτη. Αντί για το κουδούνι ακούγεται ήχος αναχώρησης πλοίου δύο φορές. Φυσάει βόρειος άνεμος. Μπουρίνι. Ένας επιβλητικός ήχος από φουρτουνασμένη θάλασσα, βροντές και αστραπές, και ταυτόχρονα μια σιγανή βροχή έχει κατακλύσει την αίθουσα. Σκοτάδι. Ακούγεται απ' τα παρασκήνια μια γυναικεία φωνή».

Προφανής η σημειολογία. Το καράβι είναι κάτι που ετοιμάζεται να φύγει, ακούγεται μάλιστα και ο σχετικός ήχος. Η άμμος - σχέδια στην άμμο; Η στολή του καπετάνιου δείχνει ότι κάποιος λείπει, κάποιος δεν είναι στη θέση του. Το αναμμένο

κερί παραπέμπει στην ελπίδα, ενώ η μισογεμάτη βαλίτσα δείχνει ανολοκλήρωτες ετοιμασίες για ταξίδι. Η πυξίδα της ζωής, το ρολόι του χρόνου... Είναι και η φουρτουνιασμένη θάλασσα, οι βροντές και αστραπές που ζωγραφίζουν τις δυσκολίες της ζωής.

Η απουσία των άλλων

Μόνη η ηρωίδα, διακρίνεται από ψυχολογικές ανόδους και καθόδους. Κάλεσε κόσμο για το πρωτοχρονιάτικο ρεβεγιόν αλλά στο τέλος δεν ήρθε κανείς. Οι ψυχικές της μεταπτώσεις και η κλιμάκωση των συναισθημάτων έχουν ως βάση αυτό το κανείς. Η ίδια η Μ υποθέτει, δικαιολογώντας κατ' ουσίαν τους καλεσμένους της, ότι ίσως να φταίει η κίνηση στους δρόμους, ίσως και ο καιρός. Βρίσκει τρόπους για να δικαιολογήσει την πόλη και τους ανθρώπους της. Αναρωτιέται όμως ύστερα και «τι άλλο;». Εδώ ακριβώς είναι που προσφέρει στον εαυτό της τη βάση για τις μετέπειτα σκέψεις της, όπως ξεδιπλώνονται επί σκηνής. Σε κάθε περίπτωση η απογοήτευσή της είναι τουλάχιστον δικαιολογημένη, το συναίσθημα της μοναξιάς που την περιτριγυρίζει, μέσα σε μία ηχηρή σιωπή, είναι κάτι περισσότερο από εμφανές. Είναι μία κραυγή παρακλητικής συναλληλίας. Η Μ προσπαθεί να μπει στο κλίμα της γιορτής αλλά γνωρίζει πολύ καλά ότι προσποιείται, υποκύπτοντας στην πίεση της μαζικής συμπεριφοράς. Ωραία ρούχα, χαμόγελα, χαρά, γελαστά πρόσωπα, φωνές, κρασί, τσόχα και χαρτιά, φαγητό, βασιλόπιτα, αρώματα, ρεβεγιόν... Σε αυτό το «αλλού» όμως που γιορτάζουν οι άλλοι. Νιώθει πόσο η νύχτα πάει να γίνει μακρά. Η Μ όμως την καλοδέχεται λέγοντας: «εγώ τη νύχτα μεγαλώνω, τη νύχτα δικάζομαι και ξημερώνω σαν άνθρωπος». Εδώ βρίσκμαστε ενώπιον ενός, ας μου επιτραπεί να πω, καζαντζιδειού απόληχου από το γνωστό λαϊκό τραγούδι: «εγώ την νύχτα μόνο ζω μαζί μ' εκείνους π' αγαπώ». Γιατί η Μ αγαπά, μόνο που ο αγαπημένος λείπει.

Στο τέλος το παίρνει απόφαση. Θα κάνει μόνη το ρεβεγιόν, απομυθοποιώντας τη σημασία και την αξία του έστω και αν παραδέχεται ότι καίγεται στη σιωπή. «Είναι τόσα που δε χωρούν στη αγκαλιά των χειλιών μου». Στις φιλοσοφικές της εξάρσεις έχει βαθειά την αίσθηση ότι το άτομο δεν είναι στο κέντρο του κόσμου. ότι ο κόσμος δεν μας ανήκει. Δυνατά τα ερωτήματά της: «Πώς αλλάξαμε έτσι; Γιατί αποτύχαμε; Γιατί πετύχαμε; Γιατί απλά νομίζαμε; Γιατί δε θεωρήσαμε το καλύτερο για μας; Από φόβο;». Μα το ίδιο δεν αναρωτιούνται και «Οι Μοιραίοι» του Βάρναλη; - Φταίει το ζαβό το ριζικό μας! - Φταίει ο Θεός που μας μισεί! - Φταίει το κεφάλι το κακό μας! Χαριτολογώντας σχεδόν, επάνω στην απογοήτευσή της που δεν χτυπά το τηλέφωνο αναφωνεί ότι τον άλλο μήνα θα το αφήσει απλήρωτο. «Α στα κομμάτια πια, να πληρώνεις για μια κουβέντα και να μη σ' τη λένε». Στο βάθος της σκέψης της όμως είναι εκείνο το «συν», οξυγόνο το χαρακτηρίζει, που βρίσκεται δίπλα μας και που το εκφράζει με πικρό χιούμορ. Είναι το οξυγόνο των

συνανθρώπων που τέτοια γιορτινή μέρα λείπουν και δεν έχει κάποιον να τον κεράσει «ένα γλυκό του κουταλιού», όπως λέει. Μέσα στην αυτοκριτική της ομολογεί ότι ίσως επειδή χάνει πράγματα, γι' αυτό αυτή η Παραμονή τη μελαγχολεί. Παραδέχεται ότι ζητά καταφύγιο στα μάτια του αγαπημένου της. Ψάχνει, όπως λέει, τα συν σε πράξη αφαιρέσης. Πολλά είναι που λείπουν.

Το παρελθόν και η αναπόληση

Και ύστερα θυμάται ότι η δουλειά της στο ταξιδιωτικό γραφείο ήταν για να δίνει ελπίδα στους ανθρώπους για τα ταξίδια τους. Ας θυμηθούμε εδώ το τραγούδι του Κ. Χατζή «ο Στρατής» και τους τελευταίους του στίχους: πες πως ταξίδεψε κι αυτός ο τυχερός, ο τυχερός. Η αναπόληση της παιδικής της ηλικίας, της δίνει τη δύναμη μιας ταξιδιάρικης ελπίδας. Είναι στιγμές που έχει κανείς την εντύπωση ότι πιο πολύ τη συναρπάζει η ιδέα του ταξιδιού παρά το ίδιο το ταξίδι. «Πώς να μη μεταναστεύσεις ζώντας σε μια άψυχη χώρα που μοιάζει με πληγωμένο θηρίο εγωισμού;». Εδώ ακούμε ξεκάθαρα την κριτική και κραυγή αγωνίας συγχρόνων για τα κακώς έχοντα του τόπου μας. Και η αυτοκριτική της εντείνεται: «Χρόνια τώρα δοκίμαζα πίσω από το δάχτυλό μου και είδα ότι τελικά φαίνομαι. Δεν μπορώ να κρυφτώ. Δεν ξέρω. Εγώ τουλάχιστον δεν μπορώ να το κάνω». Μα, αυτό ισχύει για τον καθένα μας ώστε να ερμηνεύει θαυμάσια τις αιτίες κάθε κρίσης. Από τη σελίδα τριάντα τρία και μέχρι το τέλος η μοναξιά της αυτή την ημέρα της Πρωτοχρονιάς παραδίνεται στη σκέψη ενός μακρινού αγαπημένου που έφυγε και δεν ήλθε. Θέλει να πιστεύει ότι θα γυρίσει κοντά της. Ο χρόνος της προσμονής την κάνει να βουλιάζει, όπως λέει. Και έρχεται η αλλαγή του χρόνου: «Δώδεκα ακριβώς. Κλείνω τον γενικό του εαυτού μου» «καλή χρονιά καπετάνιε μου» ... «έτσι είναι η ζωή. Θέλει γιαλό για να την ταξιδέψεις». Και ύστερα παίρνει τη βαλίτσα της για τα καινούργια, όπως λέει.

Η μοναξιά της πόλης

Η «Τελευταία απόστροφος» είναι όχι μόνον η ιστορία μιας πόλης που ζει ερήμην των πολιτών της αλλά και συγχρόνως ένα στιγμιότυπο από πλευράς ανθρώπων που ξέρουν να φορτώνουν τους χώρους της με γήινες απαιτήσεις. Και ποιος δεν γνωρίζει, τι αισθάνεται κανείς όταν νιώθει μοναξιά; Νομίζει ότι οι άλλοι αδιαφορούν για τις ανάγκες του, ότι δεν τον καταλαβαίνουν, ότι δεν τον νοιάζονται. Διαπιστώνει ότι έχουν ματαιωθεί οι προσδοκίες του. Θεωρεί απαραίτητη την παρουσία των άλλων για να καταπολεμηθεί η θλίψη. Νιώθει απόγνωση, πίκρα, βιώνει ψυχικό πόνο. Οι γιορτές μοιάζουν με τιμωρία όταν είναι κανείς μόνος. Το γιορτινό κλίμα δυσκολεύει την κατάσταση και ρίχνει ακόμα περισσότερο τη ψυχολογία. Μήπως είμαστε εμείς υπαίτιοι για τη μοναξιά μας; Αν ναι, τότε χρειάζεται να δουλέψουμε πρώτα απ' όλα πάνω στον εαυτό μας, να γίνουμε εμείς

πιο ζεστοί, πιο προσεκτικοί, πιο ειλικρινείς άνθρωποι. Να γίνουμε πάνω απ' όλα άνθρωποι που κατανοούν και αγαπούν. Αν όχι, αν δούμε ότι δεν είμαστε εμείς οι υπαίτιοι της μοναξιάς μας, τότε πρέπει να προβληματιστούμε για την ποιότητα των σχέσεων. Για την ηρωίδα μας, τη Μ, αυτή μοναξιά της γίνεται τελικά χρήσιμη και εφελτήριο αλλαγής. Για περισυλλογή, για ανασύνταξη δυνάμεων. Σίγουρα δεν πρόκειται ποτέ να την αποδεχθεί ως μόνιμη κατάσταση, γιατί δεν είναι ο τύπος του από επιλογή μοναχικού ανθρώπου. Ξέρει ότι η μοναξιά είναι κάτι που έρχεται και φεύγει. Ο διάλογος της Μ με τον εαυτό της και όλους εμάς είναι η έμπρακτη απόδειξη αυτού που έλεγε ο Αριστοτέλης. Ότι δηλαδή ο άνθρωπος είναι ον φύσει κοινωνικό και πολιτικό. Και ακόμα ότι αυτός που μπορεί να ζήσει μακριά από τις ανθρώπινες κοινωνίες είναι είτε θηρίο είτε θεός. Και εδώ είναι η διαφορά με τη Μ του έργου. Δεν οδηγείται στην παραίτηση. Στρέφει εν πλήρη συνειδήσει την προσοχή στην εκτίμηση του εαυτού της σε μία κρίση αυτοσυνειδησίας.

Η αυτοκριτική διαχείριση της μοναξιάς

Η Μ παλεύει με τις αντιθέσεις. Και με τις αντινομίες των συναισθημάτων. Από την πρώτη ήδη σελίδα συναντάμε την πρώτη αντίθεση. Πληροφορούμαστε ότι η πρώην υπάλληλος του ταξιδιωτικού γραφείου είναι τώρα σοφότερη και με ταξιδιάρια ψυχή, κάτι που προφανώς δεν ίσχυε πριν. Τι την έκανε να αλλάξει; Μα, η ζωή προφανώς. Η πρώτη διαπίστωση λοιπόν ότι η ζωή δίνει μαθήματα και διδάσκει, τοποθετείται στο κέντρο του έργου. Η ανοιχτή και μισογεμάτη επί σκηνής βαλίτσα είναι η απόδειξη ότι σε κάθε περίπτωση η Μ πήρε εξ αρχής τις αποφάσεις της. Θα φύγει για αλλού. Πρέπει όμως πρώτα πρώτα να βαδίσει τον δρόμο της αναχώρησης, πριν αναχωρήσει. Για πού όμως; Να είναι άραγε ευκολότερο να ξεφύγεις από τον τόπο ή από τους συν-ανθρώπους σου; Και από τον εαυτό σου μπορείς να ξεφύγεις ποτέ; Από κει και πέρα, όλα τα λόγια και οι σκέψεις της είναι μία προετοιμασία εξόδου. Μέσα από την αναπόληση, την κριτική, μα κυρίως την αυτοκριτική, τον αυτοσαρκασμό συχνά, περιγράφει τη ζωή της και τα περασμένα. Πόσων ετών να είναι; Αδυναμίες, ανασφάλειες, καλές αλλά και άσχημες στιγμές θα περάσουν σαν κινηματογραφική ταινία από μπροστά της και η σκέψη θα την σπρώξει στην έξοδο για την αναζήτηση της αυτολύτρωσης. Μια τραγική διαδικασία με τη σημασία της αρχαιοελληνικής δραματουργίας. Πρόκειται για μία εξομολόγηση, εκ βαθέων, σε συναισθηματικά φορτισμένη χρονική στιγμή, πάνω στο τελείωμα του παλιού χρόνου και τις απαρχές του καινούργιου. Πάνω στη σκηνή, είπαμε, είναι μόνο η Μ. Και πάντα παρούσα μια ανοιχτή βαλίτσα μισογεμάτη. Λες και το ταξίδι αφουγκράζεται με ανυπομονησία την απόφασή της για κάτι καλύτερο, για άλλα. Η μία και μοναδική Μ γεμίζει πληθωρικά τη σκηνή με τα λόγια της. Και παρόλο που είναι μόνη, εν τούτοις ο θεατής ακούει παντού ήχους και βλέπει μπροστά του ανθρώπους στα πήγαινε και στα έλα τους.

Η Μ δεν κάνει τίποτε άλλο από το να προσπαθεί να διαχειριστεί το κενό της μοναξιάς της, τη θλίψη της. Βρισκόμαστε σε μια κατάσταση διαχείρισης κρίσεων, προσωπικών και ψυχολογικών. Η ηρωίδα μας βρίσκεται μπροστά στην αχανή ευθεία επαναποποθέτησης της ζωής της. Η πρόκληση, την οποία η ίδια θέτει στον εαυτό της, είναι ο δρόμος της αυτοσυνειδησίας και του επαναπροσδιορισμού. Όπως θα έλεγε και ο Αρχίλοχος, η μόνη δυνατότητα που έχει ο άνθρωπος είναι όχι να αποφύγει τα κακά αλλά να τα αντέξει. Μέσα στην ηχηρή σιωπή της μοναξιάς της, η Μ απλώνει μπροστά στα μάτια του θεατή και επάνω στην αναμονή ενός πολύβουου παρόντος -που παραμονή πρωτοχρονιάς επέλεξε να ζει μακριά της- τα πολύχρωμα μονοπάτια της περασμένης της ζωής. Κατά την ευαγγελική ρήση «άνθρωπός τις εποίησε δείπνον μέγα και εκάλεσε πολλούς ... και ήρξαντο από μιάς παραιτίσθαι πάντες». Οι φίλοι δεν ήρθαν για τη γιορτή. Κακός λόγος όμως δεν ακούγεται από το στόμα της. Δεν οργίζεται με κανέναν. Εξ' αρχής κάνει γνωστό ότι δεν αναζητά οποιαδήποτε αυτάρκεια μακριά από τον συνάνθρωπο. Βρίσκει εκ της ανάγκης των πραγμάτων την ευκαιρία να εφαρμόσει το πυθαγόρειο, τι έκανα που δεν έπρεπε, τι έκανα που έπρεπε, τι έπρεπε να κάνω και δεν το έκανα;

Η τελευταία απόστροφος ενός «σ' αγαπώ»

Εδώ είναι που ο ευρηματικός τίτλος του έργου «τελευταία απόστροφος» ερμηνεύεται θαυμάσια ως η γλωσσική απόστροφος σε ένα με έκθλιψη «σ' αγαπώ» - αντί «σε αγαπώ». Η κυριολεκτικά τελευταία αυτή απόστροφος είναι το στερνό «σ' αγαπώ» από τον αγαπημένο που έφυγε. Η τελευταία μεγάλη λέξη, όπως ο ίδιος ο ΜΑ λέει. Ένας άλλος τίτλος θα μπορούσε να είναι «το τελευταίο σ' αγαπώ». Θα ήταν όμως χωρίς τη δυναμική της ανθρώπινης σύζευξης, χωρίς εκείνη τη διαρκώς παρούσα κίνηση προς και αποδοχή από. Ο συγγραφέας μέσα από την αποφυγή της χασμωδίας ακούει τις λέξεις ομορφότερες και ερωτευμένες. Εάν η μορφή των λέξεων είναι έτσι τελειότερη, γιατί να μην είναι και το περιεχόμενό τους; Εάν τα μέρη του σημαίνοντος προοδεάζουν για την αισθητική του αισθήματος, τότε γιατί και τα μέρη του σημειομένου να μην κινούνται στα ίδια επίπεδα: Το «σε» του «εσύ» στα μάτια του ΜΑ (με αυτό το χασμωδικό «ε») φαίνεται πολύ μακριά από το «εγώ» ενός «αγαπώ». Είναι φραγμός στην ειλικρίνεια και στη γνησιότητα των αισθημάτων. Και πρέπει να πλησιάσουν. Φεύγοντας έτσι το «ε» με την απόστροφο, ενώνεται ένα «συ» με ένα «εγώ» με δεσμούς βαθιάς σύζευξης, ηχητικής, σωματικής και ψυχικής. Ακόμα και «τ' αστέρια είναι σαν απόστροφοι κι αλλάζουν το νόημα τ' ουρανού» όπως λέει. Και ύστερα, όπως το γράμμα «ε» χάνεται μετά το «σ», το ίδιο χάνεται και η αγάπη που δεν γυρίζει, ώστε να στέκει τώρα ένα σίγμα πια μόνο του. Ένα «σ» της σιωπής, θα λέγαμε. Ο ίδιος ο συγγραφέας κάπου αλλού δηλώνει ότι έχει πολύ καλή σχέση με τη σιωπή. Πράγματι, αγαπά πολύ τις αποστροφούς διά των εκθλίψεων, όπως πυκνά διαπιστώνεται στο κείμενο του. Η συνυποδήλωση εδώ είναι

η ένωση των διεστώτων, των απομακρυσμένων, η πρόσκληση για την κοινωνία των άλλων. Εκείνο που τονίζεται είναι οι ξεχωριστές πορείες των ανθρώπων στη σύγχρονη ζωή. Κλείνεται ο καθένας στο καβούκι του και περιμένει από τον άλλο να ανοίξει τη δικιά του πόρτα. Η συνταγή που προτείνει ο ΜΛ είναι ο εσωτερικός διάλογος και η ανατομία του εαυτού μας. Παντού στο έργο του είναι διάχυτα τα συν ενός απόμακρου μεν, αλλά όμως διπλανού συνανθρώπου.

Λόγος και γραφή

Ο εικονοπλαστικός λόγος του ΜΛ έχει την ευαισθησία της αναζήτησης του άλλου μέσα από την ταπεινότητα των απλών πραγμάτων: «θα προσμένω τον αντίλαλο που κάνει η περπατησιά σου, θα ταξιδεύω στα φώτα από τα στέκια μας, στους ήχους από τα γέλια μας και στο «μπαμ» των δακρύων μας». Ο ΜΛ είναι ένας διεισδυτικός ποιητής -ο ίδιος άλλωστε δεν κρύβει την αγάπη του για την ποίηση- που δεν μπορεί να κρύψει την τέχνη του κάτω από κανένα καμουφλάζ πεζολογίας. Δεν τον χωρούν πια οι λέξεις. Για τη σκέψη ενός τόσο νέου ανθρώπου, αυτό είναι πράγματι καταπληκτικό. Έχει την ευχέρεια, δηλαδή, να ενεργοποιεί τα αντικείμενα, ώστε να κινούνται πριν από τα υποκείμενα και από κάθε στατική, εκ πρώτης όψεως εικόνα, να απελευθερώνει την δύναμη των πραγμάτων που έρχονται ως χείμαρρος να παρασύρουν σε ταξίδια. «Δεν το επέλεξα, τα ίδια τα μονοπάτια μου ζήτησαν να τα περπατήσω» λέει. Υπάρχει διασκορπισμένη παντού στο έργο του ΜΛ μια απλόχερη μουσικότητα. Η γλώσσα του από τη μια λειτουργεί καθαρά αναφορικά, δίνει δηλαδή πληροφορίες που δεν επιδέχονται αμφισβήτηση ως προς το περιεχόμενο. Από την άλλη, είναι απλωμένη παντού μια ποιητικότητα που καθιστά το έργο προσκλητήριο ερμηνείας και πρόκληση κατανόησης ως προς τα επί μέρους. Ο ΜΛ γράφει εκπληκτικά. Αφήνει την πένα του να προσωποποιήσει τα άψυχα αντικείμενα και να τους δώσει ζωή και ανθρώπινα χαρακτηριστικά. Για την ηρωίδα του Μ: «ούτε χόμα βρήκα να πιστέψω». Για τον ήχο της θάλασσας: «κανένα συνθέτης δε θα της βρει πεντάγραμμο». Μπαίνει στον ψυχισμό του σύγχρονου ανθρώπου με τρόπο εντελώς αβίαστο και κριτικό. Απεχθάνεται τη συνήθεια, το συμβιβασμό και την παραίτηση. Ο αναγνώστης-θεατής τίθεται ενώπιον των ευθυνών του. Κανένα πρόβλημα δεν σπρώχνεται κάτω από το χαλί. Ο τρόπος της σκέψης του ΜΛ είναι φιλοσοφικά δομημένος. Ο λόγος του είναι δουλεμένος και δείχνει να ασφυκτιά μέσα στα όρια του συμβατικού γλωσσικού κώδικα. «Πίσω από τις λέξεις έχω διασκορπίσει κάθε μου στοιχείο» είπε ο ίδιος κάπου αλλού.

Και το συμπέρασμα: τελευταία απόστροφος - μια νέα πρώτη παράγραφος

Η «Τελευταία απόστροφος» είναι ένα από εκείνα τα μικρά σε μέγεθος βιβλία, τα οποία ως διαρκώς επεκτάσιμα προκαλούν τη συνεχή μελέτη. Όπως ο ίδιος ο ΜΛ λέει σε μία συνέντευξη του, είναι «ένα έργο που εκφράζει πάρα πολύ έντονα την

τραυματισμένη - αβέβαιη εποχή μας. Μια ανοιχτή πληγή που αιμορραγεί. Αφορά στον μετέωρο σύγχρονο άνθρωπο. Μέσα από ένα απρόοπτο γεγονός, έρχεται η οριστική ρήξη. Ο σημερινός άνθρωπος έχει την ανάγκη, να νιώσει ότι δεν είναι μόνος. Το έργο αποτελεί μια μέθοδο δραπέτευσης, από κάθε του αδιέξοδο, του δίνει ένα χέρι να κρατηθεί».

Ο ΜΛ στα είκοσι μόλις χρόνια του επέλεξε με τον τρόπο του την οδό της ευθύνης και της υπευθυνότητας. Κατατάσσεται επάξια στη νέα γενιά των πολλά υποσχόμενων νέων ανθρώπων που μας κάνουν να είμαστε αισιόδοξοι γι' αυτό τον τόπο. «Φταίμε κι εμείς». Αυτή η φράση του, κάτι έχει να πει και για τη σημερινή Ελλάδα. Δείχνει το δρόμο. Το έργο μεταμορφώνεται αυτόματα σε μία πολιτική αλληγορία. Η «Τελευταία απόστροφος» είναι ένα θεατρικό έργο που καθιστά σαφές, διαλαλεί θα έλεγα, ότι στην πράξη οι ευκαιρίες δεν δίνονται ούτε χαρίζονται αλλά κατασκευάζονται και παίρνονται με το σπαθί του καθενός. Είναι απλά ένα επεισόδιο, γι' αυτό και η απουσία στον τίτλο του οριστικού άρθρου «η». «Κλείνω τον γενικό του εαυτού μου» αναφωνεί η Μ την ώρα μηδέν, τη στιγμή της αλλαγής του χρόνου, την ώρα των αποφάσεων. Και τα τελευταία της λόγια: «καλή διαμονή στα καινούργια». Κανένας μεσσιανισμός, κανένα τοίχος δακρύων. Η αγάπη είναι το καύσιμο. Ο ΜΛ γίνεται εδώ ένας πολιτικός θεολόγος με τον ύμνο της αγάπης στην προς Κορινθίους Α' Επιστολή του Παύλου: «η αγάπη είναι μακρόθυμη... δεν ζηλεύει ... δεν σκέφτεται το κακό για τους άλλους .. όλα τα ανέχεται, όλα τα πιστεύει, όλα τα ελπίζει, όλα τα υπομένει». Μόνον έτσι. Για έναν κόσμο όπου ο καθένας έχει το δικαίωμα να ανθίσει, όπως λέει ο συγγραφέας, χωρίς φυτοφάρμακα εξουσίας. Αντιγράφο από το προσωπικό ιστολόγιο του συγγραφέα: «Ο φθόνος είναι επικίνδυνος. Ένα θήτα να του βγάλεις και γίνεται φόνος. Γίνεται φόνος, προσωπικός, κοινωνικός και συλλογικός. Φόνος που διαπράττεται με πλήρη επίγνωση και με απόλυτη ψυχραιμία. Κι αυτό, γιατί θέλουμε να χορεύουμε με παπούτσια που δεν είναι δικά μας. Γιατί θέλουμε να φοράμε πουκάμισα μεγαλύτερα από τα νούμερά μας. Μέχρι που γινόμαστε οι ίδιοι τα νούμερα που φορέσαμε. Μεγάλα. Μεγάλα νούμερα στην αριθμομηχανή ενός κόσμου που μας χτυπάει παλαμάκια την ώρα που χορεύουμε στο ταπί που φουρνίσαμε για να φανούμε νοικοκύρηδες ενώ το σχοινί της μπουγάδας κρατάει ακόμα δεμένα τ' άπλυτά μας» (Λεβέντης, 2022). Η «τελευταία απόστροφος» είναι ουσιαστικά μια νέα πρώτη παράγραφος στη ζωή και για τη ζωή.

Βιβλιογραφία

Λεβέντης, Μ., (2017). *Τελευταία απόστροφος*, Αθήνα: Γαβριηλίδης.

Λεβέντης, Μ., (2022). *Παραγγελιά*, (διαθέσιμο <https://mariosleventis.blogspot.com/2022/06/blog-post.html>, προσπελάστηκε στις 04/06/2022).